

Z NOVÉ LITERATURY

„Beiträge zur Entstehung des Staates“, uspořádali Joachim Herrmann a Irmgard Sellnow, Zentralinstitut für alte Geschichte und Archäologie der Akademie der Wissenschaften der DDR, Akademie-Verlag, Berlin 1973, 254 stran

Zprávu o tomto výtečném a krásně vypraveném sborníku bylo by lze také nazvat "Kniha o základních problémech vzniku a počátků státu". A neméně výstižné bylo by označení "Marxismus osvětluje první kroky lidstva k státnímu životu v pradávno minulosti". Nijak také nepřeháníme, jestliže tuto berlínskou edici, vzešlou z diskusních příspěvků kolokvia konaného v r. 1970, budeme hodnotit jako nepostradatelné východisko každé současné marxistické práce, jež by se zabývala vznikem státu, ať už v kulturách starověku či v raně feudálním světě středověku. Faktického historického, archeologického, etnografického ad. materiálu narostlo totiž od r. 1884, kdy poprvé vyšla klasická kniha Engelseva "Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu", tolik, že konfrontace nově zjištěných faktů a jevů s historickým materialismem a principy marxistické historiografie i vědy o státu a právu - včetně příslušné diskuse - je naprosto nezbytná. Autoři příspěvků pojatých do berlínského sborníku, v čele s teoretickým a metodologickým úvodem W. S e l l n o w a (str. 13-26), se o to se zdarem pokusili.

B. B r e n t j e s, známý jinak z populárně vědecké knihy o nových archeologických objevech v Přední Asii, činí tak obecně pro starý Orient (str. 27-35). H. K l e n g e l se na str. 36-55 zabývá speciálně Mezopotamií, přičemž posouvá hranice předpokladů pro vznik státu nazpět až do 9. tisíciletí př. n. l. Do prastarých dějin Číny zavádí nás stať Th. T h i l o (str. 56-72), který spatřuje "kvalitativní skok od prvotné společnosti k třídní společnosti" v Číně v období těsně předcházejícím dobu Šan, tedy na počátku 2. tisíciletí př. n. l.

Pro Indii počíná epocha "staroorientálního státu" v době bronzové kolem 3000 př. n. l., jak v dalším článku dovozuje W. R u b e n (str. 73-81). Jako "tzv. dobu soudců" označuje první fázi vzniku státu u Židů H. K r e i s s i g (str. 82-91), který ji tak ztotožňuje s posledními dvěma stoletími 2. tisíciletí př. n. l. Už v 15. století naproti tomu lze počátky státu sledovat v minojské kultuře na Krétě (H. G e i s s, str. 92-103).

V oblasti Řecka se náběhy k třídní společnosti jeví nyní už na konci 3. tisíciletí, aby pak - po přerývce - znovu se vynořily až někdy v 15. století př. n.l. (G. B o c k i s c h - H. H e i s s, str. 104-122). Mimořádně zajímavý je tu rozbor mykénských hradů upomínajících na slovanské hradové obce pozorované už v r.1949 autorem této anotace. Speciálně na Spartu zaměřil se příspěvek, který napsala G. B o c k i s c h o v á (str. 123-133).

Nová hlediska vnáší do problematiky vzniku státu I. S e l l n o w o v á, která si položila nesnadnou otázku, do jaké míry se kdy na vzniku státu podílely (např. také v Africe) lidové masy (str.134-146). Na domácí německou půdu obrací pozornost B. K r ů g e r (str.147-163) sledující podrobně projevy rozkladu rodového zřízení u Germánů v prvních stoletích n.l.

Jeden z hlavních přínosů sborníku představuje důkladná stať J. H e r r m a n n a, který na téměř 40 dalších stránkách analyzuje "alod" a "feudum" jako základní jevy západoevropského a středoevropského feudalismu a vytváření feudálního státu, přičemž má na mysli ve střední Evropě ovšem jen dobu před slovanskou.

Slovanské oblasti jsou ve sborníku zastoupeny dvěma příspěvky, totiž článkem o "objektivních zákonitostech a subjektivním faktoru při vzniku staroruského státu" (S. S. Š i r i n s k i j, str. 202-221) a statí B. W i d e r y h o o vzniku státu na Kyjevské Rusi (str. 222 - 234).

I. S e l l n o w o v á pak celý sborník vhodně uzavírá srovnávacím článkem (str.235-254), v němž kriticky hodnotí buržoazní teorie o státě a jeho vzniku.

Vaněček

György Diószdi, A római jog világa (Svet rímskeho práva), Budapest Gondolat, 1973, 253 stran

Pod týmto titulom vyšla v edícii európskej antológie v roku 1973 knižka nedávno zosnulého budapeštianskeho docenta rímskeho práva. Kniha je vskutku zaujímavá a preto aspoň pár slov k jej obsahu.

Dielo obsahuje dokumenty rímskeho majetkového práva preložené do maďarčiny. Na preklade sa zúčastnili viacerí autori pod vedením Diószdiho, ktorý napísal aj jednotlivé úvody ku kapitolám, doslovy k dodatkom a skratky. Prvé tri časti sa dotýkajú vývoja niektorých inštitútov rímskeho práva a jeho prameňov pochádzajúce od právnikov s ius civile statutum. Mnoho miesta je vyhradené právu prétorskému a prétorským

ediktom ako aj dvom významným časťiam prétorskej činnosti: *dolus malus* a *vis ac metus*. Štvrtá časť sa dotýka rodinného a manželského práva, piata vlastníckych a dedičských otázok. Posledná časť prináša reprezentatívne vzorky verejných a súkromných deliktov. Celá táto zbierka rímsko-právnych reálií je doplnená prameňmi ohľadom nariadení cisárov ako aj epigrafičkými a papyrologickými pamiatkami.

Blaho

Michail Andrejev, *B'lgarskata d'ržava prez srednovekovieto*, Sofie 1974, 208 stran

V této výtečné populárně vědecké knize, kterou v počtu 8000 výtisků vydalo pro nejširší okruh čtenářů "Vydavatelstvo Národní fronty", podává autor - přední znalec dějin státu a práva v Bulharsku - výsledky bádání vlastního i svých předchůdců o složitém vývoji bulharského státu do konce 14.století. Ve 2 dílech, 4 částech a 21 kapitolách rozvíjí se před námi dramatické pásmo, jehož ústředními body jsou "federace mezi Prabulhary a Slovany" z r.681 (v kap.2); upevnění feudálního společenského řádu v křesťanském prvním bulharském státě 9.století, zvláště za pomoci "Soudního zákona pro laiky", u nás pokládaného za právní památku velkomoravskou (v kap.7); rozkvět druhého bulharského státu za Ivana Asena II., 1218-1241 (v kap. 12); rozklad druhého bulharského státu od konce 13. století a jeho rozvrácení osmanskými Turky v letech 1393 a 1396.

Je však možno říci, že i všechny ostatní kapitoly, ačkoli text není provázen odkazy ani na prameny ani na literaturu, poskytují syntetickými formulacemi autora mimořádně poutavé čtení jak pro odborníka, tak pro laika. Platí to zejména o kap. 1, v níž se líčí osídlení země Prabulhary a Slovany; o kap.5 zabývající se přijetím křesťanství v r.865; o kap. 8 popisující vrcholnou fázi prvního bulharského státu za cara Simeona (893-927); o kap. 13, analyzující třídní situaci v druhém bulharském státě a o všech ostatních kapitolách, v nichž se věnuje pozornost organizaci státního aparátu, soudnictví, administrativě a finančnímu systému starého Bulharska.

Domníváme se, že toto vzorné populárně vědecké dílo by mělo být urychleně zpřístupněno také našemu čtenářstvu v českém překladu, přičemž by bylo lze doplnit i další českou literaturu, např. práce Konstantina Jirečka, Vladimíra Procházky aj.

Vaněček

V triednej štruktúre feudálneho stavovského zriadenia ve všetkých rakúskych krajinách (okrem Vorarlberugu) boli preláti osobitným stavom. Od 13. stor. ich kniežatá priberali okrem svetských magnátov do svojej rady a od 14. stor. ich pozývali na krajinské snemy. Predpokladalo sa, aby pozvaný prelát bol pánom pozemkového majetku v príslušnej krajine. Preto pozývali na snem napr. aj biskupov, ktorí mali sídlo mimo krajinu. Ale boli aj preláti v zmysle kanonického práva, ktorí aj sídlili v krajine, aj boli páni pozemkového majetku a predsa nezískali stavovskú príslušnosť. Autor skúmal stavovské matriky, daňové rozvrhy a erby rytierskych radov v snemových budovách. Na základe tohto materiálu dospel k záveru, že v priebehu historického vývinu mal pojem preláta dvojjaký význam. Kým sa preláti nesformovali ako uzavretá skupina, patrili medzi nich domáci aj zahraniční cirkevní hodnostári, ktorí podliehali podľa svojich majetkov, ktoré mali v krajine, zdaneniu zo strany kniežata. Okrem toho však sa týmto názvom označovali duchovní, ktorí boli príslušníkmi samostatnej politickej skupiny (tzv. prelátskej kúrie) a svojimi vzťahmi voči kniežatu sa líšili od ostatných duchovných. Hlavným rozlišovacím znakom pritom bolo ich členstvo v stavovskom sneme a stavovských výboroch. Túto príslušnosť skúmal autor v jednotlivých rakúskych krajinách (Horné a Dolné Rakúsko, Štajersko, Tyrolsko a Salcbursko). Dospel k záveru, že preláti sa ako uzavretá stavovská skupina sformovali až potom, keď jej príslušníkmi boli všetci v krajine usadení predstavení cirkevných korporácií, ktorí mohli vystupovať ako zástupcovia pozemkového majetku týchto korporácií, a to tak podľa svetského, ako aj podľa cirkevného práva. Od 18. storočia táto skupina prestala byť uzavretá, keď sa vrchnostenským zásahom stávali jej príslušníkmi aj osoby, u ktorých neboli dané uvedené predpoklady.

Karpat

Tzv. purkrechtné právo, pochopené ako dedičný nájom, zohralo v dejinách českých krajín významnú úlohu. Preto si zaslúži pozornosť ustanovizeň dedičnej držby, ktorá sa pod názvom "Burgrechtsleihe" vyskytovala vo Viedni a ktorú autor skúmal pre 14. storočie. Predmetom tejto držby mohli byť nehnuteľnosti, remeslné prevádzkárne, ba aj číre právo na majetok. Pánmi tohto pomeru bývali cirkevné ustanovizne, potom páni pozemkových vrchností, ba aj držitelia zálohov. Príjemci boli taktiež cirkevné ustanovizne, ale aj jednotlivci. Vcelku to bývali "malí ľudia." Ako právna forma sa volilo precarium oblatum a precarium remuneratorium. Za poskytnutý majetok sa platila jednorazová hotovosť a potom nájomné. Vzniknutý pomer sa uzatváral bez časového obmedzenia. Tým sa líšil od časove obmedzeného používania. Záväzky z poskytnutého majetku sa plnili u veriteľa a ich výška sa nemala meniť. Okrem platenia nájomného mal držiteľ aj iné povinnosti, ako napr. vydať listiny, ktoré potreboval pán majetku napr. pred súdom. Ináč držiteľ neručil za škody na poskytnutom majetku a hlavné bolo, aby platil nájomné. Výnimkou z toho boli vinice, ktoré mohol vlastník odňať, ak ich držiteľ zanedbával. Pán ostával naďalej vlastníkom a preto každá forma scudzenia alebo zataženia majetku, ktorú chcel držiteľ uskutočniť, vyžadovala spolupôsobenie pána. Od 14. storočia v tejto funkcii vlastník nevystupoval ako stránka, ale ako vrchnosť. Najsilnejšou ochranou držiteľa bolo, ak mohol dokázať pravú držbu po dobu (roka a dňa). Aj v procesnom konaní platili ustanovenia, ktorými boli chránené záujmy tak vlastníka, ako aj držiteľa.

Karpat

György Bónis, *Les sûretés personnelles en Hongrie du XIIIe au XVIIIe siècle*, in: *Sûretés personnelles*, Bruxelles, s. 725—766

Vývin ustanovenia rukojemstva v Uhorsku prebiehal obdobne ako inde v Európe. Ale pomalší rozmach výrobných síl spôsobil, že sa ešte aj v 18.-19. stor. zachovali poltisícročné prežitky. Už v najstarších časoch sa prejavovala solidarita spoločenských útvarov, ako boli rod a rodina, neskôr dedinské obce a mestá. Neskôr sa osobné rukojemstvo

vyvíjalo rozdielne podľa feudálnych stavov. Prvotné stopy rímskeho práva pripisuje autor prežitkom z rímskych čias. Od 11.-13. stor. bol známy rukojemca ako ručiteľ za plnenie zmluvných záväzkov, ale potom aj záväzkov ex delicto. V šľachtickom práve boli rukojemcami príbuzní, priatelia a hlavne familiares (členovia družiny) dlžníka. Obsahom záväzku poisteného rukojemstvom bývalo peňažné plnenie alebo povinnosť dostaviť sa na súd. Obsahom rukojemského záväzku bývalo peňažné plnenie alebo prepadnutie majetku, prípadne jeho časti na prospech veriteľa. V mestskom práve sa vyskytli rukojemské záväzky aj za obligácie celého mesta. Ba aj svedek prítomný pri uzavretí zmluvy mohol byť rukojemcom. Konanie proti rukojemcovi bolo v šľachtickom aj mestskom práve sumárne. V poddanskom práve ustanovizeň rukojemstva upevňovala poddanskú závislosť, ale súčasne aj solidaritu utláčanej triedy. Aj pán pôdy ručil za svojich poddaných v trestnoprávných veciach (pokiaľ nemal jus gladii a nebol sám sudcom), a to pôvodne ex lege. Aj vo veciach civilných mohol prevziať rukojemstvo. Ináč bývali rukojemcami za poddaných príbuzní, ale aj celá obec. Suma, za ktorú mohol poddaný prevziať rukojemstvo, bývala obmedzená a naďto smel byť rukojemcom len so súhlasom pána. Rukojemca, ktorý splnil svoj záväzok, mal regresný nárok voči dlžníkovi. V 18. storočíu rukojemstvo v oblasti trestného práva zaniklo, lebo štátny aparát si vyhradzoval výlučnosť v boji proti kriminalite. Do obdobia buržoázneho štátu prešlo rukojemstvo ako ustanovizeň s črtami prevzatými z rímskeho práva a prispôbenaá pomerom uhorského stavovského zriadenia.

Karpat

Guido Kisch, Studien zur Rechts- und Sozialgeschichte des Deutschordenslandes, J. Thorbecke Verlag, Sigmaringen 1973, 164 stran

Neúnavný právněhistorický badateľ, žijící nyní jako emeritní profesor v Basileji, počal vydávat trojdílné "Forschungen und Quellen zur Rechts- und Sozialgeschichte des Deutschordenslandes", jejichž první svazek představuje krásně vypravená kniha, kterou anotujeme. Spis je současně označen jako 8. sv. řady nazvané "Schriften des Kopernikuskreises Freiburg im Breisgau".

Autor tímto dílem na čas přerušuje své dlouholeté studie věnované humanistickému právníctví a vrací se k vlastním raným pracem, k nimž mu dala podnět jeho první, tříletá profesura v někdejší východopruském Královci na konci dvacátých let. Publikoval tehdy zejména základní pramenné dílo "Die Kulmer Handfeste", které vyšlo 1931 v rámci příprav

na oslavy 700. výročí německého práva ("v řádové zemi" a zabývá se křižáckým privilegiem z r.1233 pro město Chelmo mající odtud vrchní soud magdeburského práva v této oblasti.

Kniha obsahuje dvě mimořádně cenná a podnětná pojednání: jednak o právním a společenském členění městského obyvatelstva v zemi Řádu německých rytířů, jednak o mlýnském právu (Mühlenrecht) v teritoriu Řádu.

V prvním pojednání zaujmou nás minuciózně rozpracované partie analyzující význam a funkci latinských termínů *c i v e s*, *i n c o l a e*, *h a b i t a t o r e s*, *h o s p i t e s*, *e x t r a n e i*, *a d v e n a e* a zvláště *p e r e g r i n i* (str. 53-75). Mimo jiné jsou zde také závažné kontakty na problematiku českou (privilegium knížete Soběslava pro pražské Němce 1174-1178).

Druhé pojednání systematicky zpracovává otázky mlýnského práva počínaje tzv. mlýnským regálem (str.89-120) a konče jurisdikcí v záležitostech mlýná. I zde je určitý vztah k českým poměrům, jak o tom svědčí i to, že autor - ostatně pražský rodák - cituje práci J. Karasa, Historický vývoj mlynářství, Praha 1919. Poznamenejme ještě, že termínami zde užitý "mlýnské právo" se nám zdá vhodnější než "mlynářské právo" užívaný dosud (srov. K. Mejsnar - Fr. Piřha, Mlynářské právo v Čechách, in: Práce ze seminářů Právnické fakulty Karlovy university, č.1, Praha 1924, str.20-32).

Vaněček

Valentin Urfus, L'évolution des sûretés personnelles dans l'ancien droit tchéque, in: Sûretés personnelles, Bruxelles 1971, s. 811-835

V dejinách českého práva bola známa jediná forma osobného ručenia za obligácie druhých, totiž rukojemstvo. Líšilo sa výrazne od dogmatickej konštrukcie rímskeho práva, a to či už antického, a či recipovaného. To bola zmluva o záruke, ktorou sa rukojemca zaväzoval za dlžníka, že splní záväzok. Ale nerobil to vo forme vedľajšej, subsidiárnej zmluvy. Naopak, bol zaviazaný na prvom mieste. Preto veriteľ mal vymáhať nesplnený záväzok najskôr uňho. Ak to neurobil, strácal možnosť vymáhať plnenie u rukojemcu vôbec. Pri zdĺhavosti stredovekého procesného konania bolo pre veriteľa výhodné žalovať priamo rukojemcu. Ináč sa rukojemstvo neobmedzovalo na oblasť civilného práva, lebo zasahovalo aj trestné právo. Tieto vlastnosti vykazovalo rukojemstvo v tzv. zemskom práve, teda práve šľachty. V oblasti mestského práva sa prejavovali mnohé zhody a týmito vlastnosťami. To platilo najmä o právnych dispo-

ziciách s nehnuteľnosťami, pri ktorých sa uplatňovalo hypotekárne ru-kojemstvo. Ináč spoločenské rozdiely neboli prekážkou rukojemstva a preto sa mohli zaručiť poddaní aj za svojich pánov. Ale od 16. storočia sa na to vyžadoval súhlas príslušného pána pôdy. V konečných dôsledkoch základné formy rukojemstva vyplývali tak zo zemskeho, ako aj mestského práva. Pôsobením hospodárskeho pokroku začali v mestskom práve prenikať zásady rímskeho práva (brnenský Liber sententiarum), ale vo veľkých zbierkách mestského práva (Brikcí z Licka, Koldín), prevládla v oblasti rukojemstva tendencia tradičného českého práva. Právna veda, ktorá sa šíri z pražskej univerzity, napomáhala aj v tomto smere recepcii rímskeho práva. To isté platilo aj o najvyšších súdnych miestach v 17. stor. po vydaní Obnoveného zriadenia zemskeho. Napriek tomu si rukojemstvo zachovalo v zemskom práve vedľa črt spoločných s inými európskymi krajinami špecificky české črty. Oproti tomu v mestách si najmä rozmach obchodu vynútil prevziať z rímskeho práva špecifické po-nímanie právnych vzťahov.

Karpat

Miluše Svobodová-Ladová, Zvláštní místní práva v Praze, Pražský sborník historický VIII, Praha 1973, s. 95—185

Zajímavý a pro dnešního pozorovatele, navyklého dívat se na správní a sídlištní celky jako na jednolitě útvary, jistě i poněkud kuriózní jev postranních práv podnítil, pokud jde o Prahu, v posledních letech vznik několika bibliografických položek. Vedle nedávných prací Hlocha a Topolské je nová práce skutečnou monografií vytčené tematiky, která si klade za cíl zpracovat celý okruh otázek s ní spojený. Že autorka tento úkol splnila, na to ukazuje i stránkový rozsah, jenž sám naznačuje, že nejde o běžnou sborníkovou studii, nýbrž o skutečnou knížku o pražských postranních právech. Vývoj těchto enkláv patrimoniální jurisdikce v organismu středověké a feudální Prahy se přirozeně rozčleňuje do tří etap; autorka tomu přizpůsobuje i svou práci: první z nich, v níž je spojen vznik postranních práv s imunitou duchovních statků (šlo - až na ojedinělé výjimky, jakými byla jurisdikce nejv. purkrabího a původně snad i jurisdikce čes. královen v Oboře pod Petřínem - o pravomoc církevních vrchností), je poměrně málo výrazná; významu, jak se zdá, nabývají postranní práva až později, i když jistý podíl na nezřetelnosti těchto počátků má nepochybně i skutečnost, že řada otázek zůstává prameny neobjasněna. Výmluvných dokladů o komplikovanosti vývoje středověkého města a jeho správněaglomerační struktury je tu však pře-

ce jen dostatek. Daleko zajímavější a na živý kolorit bohatší než tato mediévistická je kapitola další, kterou ve vývoji pražských postranních práv tvoří jejich postupná restituce v době pohusitské, po dočasném zániku většiny z nich v průběhu revolučního hnutí. Postranní práva se tehdy v mnoha směrech posunula do středu dění v pražském životě. Podíl na tom měla řada rozporů, jež vznikaly, ať již na úrovni správně či soudně kompetenční či v souvislosti s napětím, které vycházelo z cechovní organizace živnostenského podnikání, jíž postranní práva unikala. Rovněž rozpory náboženské přitom sehrály svoji úlohu. V obecnějších rysech se tu v 16. století uplatnilo i mnoho z toho, co ve větších rozměrech známe ze soudobého konkurenčního boje mezi královskými a poddanskými městy, a to tím spíše, že velké enklávy byly skutečně jakýmsi poddanskými městečky nebo k nim neměly alespoň daleko. Doba 16. a 17. století byla tak zákonitě obdobím značného rozkvětu postranních práv. Autorka všechny tyto souvislosti ukazuje na bohatém materiálu, který vedle hodnot historických a topografických prokazuje i její velké porozumění pro právněhistorickou problematiku. Dobře je vykreslen i zánik postranních práv, který svými posledními dozvuky zasahoval až do 19. století.

Urfus

György Bónis, A jogtudó értelmiség a középkori nyugat-és közép Európában (Právo ovládající inteligencia v stredovekej západnej a strednej Europe), Budapešť 1972, 177 strán

V ročníku 1973 PHS sme anotovali dve monografie J. Bónisa, ktoré obhájil ako doktorskú dizertáciu. Tretia štúdia, o ktorej sa dnes zmienujeme, tvorí úvodnú časť doktorskej dizertácie, ktorá vyšla ako samostatná publikácia. Ide o zaujímavý prehľad začiatkov európskeho právneho vzdelania. Autor sleduje historický vývin od začiatku, keď sa ešte neoddelili kňazi, právnici, politici, až do spoločenskej delby ich činnosti v rámci stredovekej inteligencie. Skúma najskôr prípravu klerikov a ich učebnice, potom úlohu doktorov a praktikov-právnikov v právnom a politickom živote jednotlivých európskych štátov. V 13. storočí, komunálne hnutie a ekonomický rozvoj v Európe dali impulzy pre nové školenie právnikov. Na miesto kláštorov nastupujú biskupské a mestské školy. Pozdejšie, po upevnení feudálneho súkromného vlastníctva k výrobným prostriedkom, po rozvoji obchodu a remesla, nastala potreba obnoviť súkromne právo rímskej spoločnosti, produkujúcej tovar. Popri no-

vých univerzitách vznikali školy pre výchovu notárov tj. praktických právnikov. To znamená, že sa oddeľujú učení právnicí od praktikov, oddeľuje sa rímske právo od kanonického práva. Spoločenská potreba si vynútila znovapoužívanie justiniánskej kodifikácie v kapitulských, mestských školách i na univerzitách. Vývin pokračuje činnosťou a pracovnými výsledkami glosátorov, komentátorov, ktorí dali do pohybu proces "recepce", resp. presnejšie, rozširovanie vplyvu rímskeho práva v jednotlivých krajinách. Nie klasické rímske právo ovplyvnilo Európu, ale právna veda, právna kultúra sa obnovila v Taliansku, kým Nemecko recipovalo predovšetkým talianske procesné právo, tj. životnú formu zákonov (Marx). Tretí smer výchovy právnikov reprezentovali kanonisti, ktorí stáli tiež v službách feudálov a propagovali názory o božskom pôvode feudálneho panovníka. V 13.storočí stáva sa rímske a kanonické právo zhora triadeným, v kodexoch zachyteným univerzitným systémom.

V druhej časti knihy zaoberá sa autor postavením doktorov a praktikov v právnom a politickom živote jednotlivých krajín a vývinom ústredných orgánov feudálnej moci a správy a súdnictva. Autor konštatuje, že tam, kde sa tovarová výroba, obchod a urbanizácia dostali na vyššiu úroveň, podporovalo sa univerzitné vzdelanie; inde prevládali praktici, školení v praxi. Kniha je zakončená kritikou buržoázných názorov na "právnicke právo" a na "právnický stav". Napokon definuje autor pojem právnika v stredoveku tak, ako ho používa v spomenutých dvoch monografiách. Aj týmto spôsobom hľadá analógie k pochopeniu uhorského vývinu. Práca reprezentuje dobrý prehľad historického vývinu práva, právnicka a niektorých ústredných úradov v strednej a západnej Európe v čase recepce.

Bianchi

Adolf Laufs, Rechtsentwicklungen in Deutschland (Právny vývoj v Nemecku), Greyster, Berlin—New York 1973, 315 stran

Do množstva nových západonemeckých učebníc dejín štátu a práva pribudla nová kniha profesora univerzity v Heidelbergu. Neide o bežný systematický prehľad právnehistorického vývinu v Nemecku, skôr o učebné texty pre seminárne práce. Autor sám označuje prácu ako právnu historickú "pracovnú knihu". V 10 kapitolách demonštruje hlavné úseky štátnych a právnych dejín. Nemecka na podklade dôležitejších prameňov Periodizácia nevychádza z typov a foriem štátu, ale - ako je to pravidlom v buržoáznej historiografii - z jednotného vývinu štátu a práva, bez ohľadu na politicko-ekonomické formácie. Kap.I. charakterizuje

stredoveké nemecké právo na podklade genézy a rozboru obsahu Saského zrkadla. Kap.II. podáva prehľad recepcie rímskeho práva a vzniku nemeckého "stavu právníkov". Kap.III-V. sa zaoberá obdobím feudálneho absolutizmu, jednak prehľadom vývinu štátu - ríšskej reformy, sedliackej vojny a "svätej ríše rímskej, nemeckého národa", ako i Westfálskeho mieru, zániku ríše - jednak rozborom niektorých kodifikácií, ako pruského Landrechtu, rakúskeho všeobecného obč. zákoníka a náčrtom rozvoja prirodzeného práva za osvietenstva. Kap.VI. obsahuje etapu nemeckého "Bundu" (1815-1866), menovite výsledky Viedenského kongresu, historicko-právnu školu a rímskoprávnu vedu, civilné zákonodárstvo Nemecka. Zjavným kladom práce je, že autor nezakončil výklad na tomto bode. Kap. VII. venuje udalostiam roku 1848 v Nemecku a osobitne sa zaoberá Komunistickým manifestom. Kap.VIII. obsahuje rozbor "konštitučného národného štátu", tj. vzniku ríše Bismarcka a významu občianskeho zákoníka. Kap.IX. sa zaoberá s "pokusom demokracie" tj.Weimarskou republikou, menovite revolúciou r.1918, ústavou, a v právnej oblasti vývinom pracovného a sociálneho zákonodárstva. Posledná X. kapitola s nadpisom "Národne socialistické spustošenie ríše" analyzuje prechod moci do rúk Hitlera, "perverziu práva" a odpor proti Hitlerovi.

Autor zdôvodňuje v úvode, že príčiny vývinu práva sú rôznorodé; vypočítava ich v tomto poradí: "ekonomické sily, náboženské impulzy, duchovné a vedecké iniciatívy, politické zámery". Z ďalšieho textu je však očividné, že právo je pre autora javom, ktorý nesúvisí primérne s vôľou vládnucej triedy toho-ktorého štátneho typu. Uznáva však, že právna idea súvisí so sociálnymi podmienkami jej nositeľov, že "právne poriadky majú svoje dejiny a sú samy históriou" (VIII). Popri týchto a podobných východiskových tézách, ktoré sú diskutabilné pre marxistického historika, vidí správne, že v právnej vede namiesta relácie právo a dejiny, zaujala relácia platné právo a historické právo. Prijíma preto stanovisko J. V. Kirchmanna (1848), že "minulosť je mrtvá; má len vtedy hodnotu, keď je prostriedkom pre pochopenie a ovládanie prítomnosti". S týmto stanoviskom zdôvodňuje koncepciu a obsah knihy, ktorou sa snaží podľa slov J. Grimma "vysvetliť nové z dejín starého". Touto metódou sa autor dopracoval k zaujímavým výsledkom, najmä v oblasti najnovších dejín. Povšimnutiahodné sú najmä kap.VII (1848) s monografickým charakterom, kap. VIII-IX (1849-1923) s analytickým prístupom k revolučným udalostiam r. 1918 a s výkladom o robotníckych radách a kap.X s kritikou nacistickej justície. Pred každou kapitolou sa nachádza dost' podrobný zoznam literatúry.

Bianchi

Autorka se úvodem zabývá dosavadní literaturou o organizacích, v nichž se soustředily určité kategorie pracovníků v hornictví. Je jednak právnícká (Zycha, Hue, Weizsäcker, Strieder, Sombart, Löscher, Kejř), jednak historická (Husa, Kořan aj.). Pojednává pak o rudokupcích v 15. a 16. století a o jejich účasti jak v městské správě, tak v obchodu s kovy. Téměř monopolní postavení v obchodu s mědí měl známý Hans Troy. Rudokupci se uplatňovali dále při zpracování rud a také jako těžaři. Organizace rudokupců postrádá podle autorky charakteristické znaky "bratrstva", má sice určitou podobu s cechy, ale přesto ji nelze zařadit do této kategorie, řadí se však k tzv. pořádkům s jasně vymezeným sociálním a hospodářským účelem. Autorka považuje za bezpečný doklad o rudokupeckém pořádku dvě nařízení v Talemberském kodexu (rkp. I/A 1 v Národ. muzeu) z r. 1486 a 1494. Jimi je doložena existence tohoto pořádku v 2. pol. 15. století, avšak jeho počátky sahají podle *Ius regale montanorum* (kap. XXII) do 14. století (*consortium metalli emptorum*). Rudokupecký pořádek náležel k bohatým kutnohorským organizacím tohoto druhu. Zanikl r. 1559.

Autorka, používající vydatně též archívních pramenů, podala ve své studii, doprovázené též zajímavými reprodukcemi soudobých památek, výstižný příspěvek k právním a hospodářským poměrům Kutné Hory v 15. a 16. století.

Pošvár

Adam Lityński, *Szlachecki samorząd gospodarczy w Malopolsce (1606—1717)*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1974, 132 stran

Pod tímto názvem vyšla Lityňského studie jako 53. svazek řady vědeckých prací Slezské University v Katovicích.

Autor se ve své práci zabývá jedním z dosud málo objasněných problémů polských právních dějin 17. a 18. století, a to otázkou vzniku a původu "sejmiku gospodarskiego".

Tento problém zůstává totiž v polské literatuře sporný. Z globálního pohledu na dosud publikované práce týkající se této otázky, se nám vytváří v podstatě dvě skupiny autorů. Skupinu první tvoří autoři kládoucí vznik "sejmiku gospodarskiego" do roku 1717 (např. A. Pawiański,

Rządy sejmikowe w epoce królów elekcyjnych, Warszawa 1888; dále S. Pomykaj, Sejmiki wielkopolskie w Srodzie w latach 1733 - 1763, Kalisz 1932). Druhou pak historici, dokládající jeho počátky již před tímto datem (např. S. Piotrowski, Uchwały podatkowe sejmiku generalnego wieszńskiego 1572 - 1772, Studia nad historią prawa polskiego pod red. O. Balzera, t. XIII., z. 4, Lwów 1932 nebo S. Sochaniewicz; Z dziejów sejmiku wieszńskiego (1673 - 1732), Kwartalnik Historyczny, z. 1-4, Lwów 1915; dále S. Śreniowski, Organizacja sejmiku halickiego, Studia nad historią prawa polskiego im O. Balzera, t. XVI, z. 3, Lwów 1938; A. Prochaska, Przedmowa, in Akta Grodzkie, i Zemskie, t. XX, Lwów 1909).

Ze současných polských právních historiků se k pojetí "sejmiku gospodarskiego", jak jej dokládá druhá skupina, přiklání např. Z. Kaczmarczyk (Z. Kaczmarczyk, B. Leśnodorski, Historia państwa i prawa Polski od polowy XV. w. do r. 1795, pod red. J. Bardacha, Warszawa 1966).

Značné rozdíly v názorech na vznik a genezi "sejmiku gospodarskiego" jsou do značné míry dány rozdílným chápáním jednotlivých druhů sejmiků. Hned první kapitola řeší zmíněný problém klasifikace zemských sejmiků (Zagadnienia klasyfikacji sejmików ziemskich, str. 16-34). Autor se domnívá, že v podstatě spor okolo vzniku a vývoje "sejmiku gospodarskiego" je bezpředmětný a ztrácí smysl, neboť prakticky neexistovaly různé druhy sejmiků, ale pouze různé funkce jednoho a téhož sejmiku.

Otázkami vzniku, vytváření a určování obsahu, dále utváření organizačních forem hospodářských funkcí sejmiků se zabývá kapitola druhá (Kształtowanie się funkcji gospodarczej sejmików, str. 35-78).

Hospodářsko-samosprávné funkce jednotlivých vojvodství byly vykonávány nejen všeobecným šlechtickým shromážděním, ale především výkonnými orgány sejmiků. Autor v třetí kapitole sleduje nejen rozvoj exekutivních orgánů sejmiků, ale především sleduje vývoj přejímání nových (hospodářských) funkcí starými orgány a vytváření orgánů nových. Pro právněhistorickou literaturu je přínosem objasnění a vymezení kompetence a pravomoci pokladních soudů (sady skarbowe), jako exekutivních orgánů šlechtické samosprávy (orgány wykonawcze sejmików, str. 78-99).

V poslední části (Uwagi końcowe, str. 99-112) Lityński shrnuje svou studii do poměrně lapidárních závěrů a řeší vztah šlechtické samosprávy a konstituce z roku 1717.

Práce je vybavena bohatým poznámkovým aparátem a je doplněna přehledně včleněným seznamem literatury, týkající se problematiky polského sněmovnictví 17.-18. století.

Kocích

Archív národnej rady župy Tolna vydáva už piaty zväzok regionálnych dejín, v ktorom sa pokračuje v publikovaní regionálnych štúdií, písaných právnymi historikmi a archívnymi pracovníkmi - historikmi Maďarska.

Úvodnú štúdiu napísal Dr. Jozef Holub, historik-archivár starej generácie, odborník historických pomocných vied, o výstavbe župy Tolna po vyhnaní Turkov v r. 1686-1703. Dr. Árpád Horváth skúma župnú samosprávnú organizáciu v r. 1703-1711, obsadenie úradov, župné súdnictvo, štatuty, na podklade miestnych prameňov. Dr. Lajos Hajdu sa zaoberá reformnými snahami Jozefa II. v oblasti správy a ich uskutočňovaním v župe Tolna, takisto podrobným spracovaním archívneho materiálu. Zaujímavé štúdie zverejňujú aj u nás známi mladší vedeckí pracovníci Právnických fakúlt v Budapešti a Pécsi, a to Dr. Márta Fodor o vývine urbaniálnych tiarch kontraktualistov v Sárköse (oblasť medz Szekszárdom a Dunajom), János Szita, o rozpočtovom hospodárení župy Tolna za dualizmu (v r. 1867-1870), Dr. Gábor Máthé o otázkach usporiadania kompetencie verejnej správy a súdnictva v prvých rokoch dualizmu, T. Mihály Révész z analyzuje usporiadanie verejnej správy v župe Tolna v r. 1929, teda v prvom desaťročí kontrarevolučného režimu. Prof. Andor Csizmadia skúma štatutárnu činnosť od 18. st. do oslobodenia. Posledná štúdia Prof. Ottó Bihariho načrtá vývinový trend verejnej správy v r. 1945-1949. Objemná a obsahovo hodnotná publikácia svedčí o tom, že maďarská marxistická historiografia, včetně právnych historikov, javí veľký záujem o regionálne dejiny a že spolupráca medzi právnymi historikmi a archívnymi pracovníkmi je úzka a plodná.

Bianchi

Ján Holák, Beda odsúdeným, Ako sa za feudalizmu súdilo na Slovensku, Osveta, Martin 1974, 276 strán, 79 obr.

V podtitule knihy sa charakterituje obsah tejto monografie, v ktorej sa širšiemu okruhu čitateľov sprístupňuje výsek poznatkov z dejín štátu a práva, totiž o trestnom práve, a to vo vlastivednom meradle. Autor uvádza najskôr čitateľa do všeobecných poznatkov o danej proble-

matike, ktoré zodpovedajú terajšiemu stavu vedy, a vytýčil pritom triedno orientované hľadiská. Na to nadviazal výsledky vlastného archívneho bádania, ku ktorým dospel v priebehu dlhoročného výskumu pramenných materiálov. Už vo svojich predošlých publikáciách sa osvedčil ako znalec v oblasti dejín mestského práva. Túto oblasť skúmal aj v tomto spise, aj keď potom krátko zohľadnil súdnictvo v komitátoch a nad poddanými. Po celkovej charakteristike súdnictva a jeho organizácie na Slovensku rozoberal historické skutkové podstaty trestných činov a ich niekdajšie ďalšie hodnotenie (úmysel, nedbalosť, pokus, návod, poľahčujúce a priťažujúce okolnosti), potom však trestné procesné konanie. Najpodrobnejšie sa zaoberal formami trestov (na živote, zostreté hrdelné tresty, tresty na tele, tresty na slobode, na cti a iné tresty). Zhrnul spôsoby zániku trestnosti. Napokon uviedol 11 prípadov feudálnej justície, v ktorých boli delikventami historické postavy, ktorým sa venovalo mnoho pozornosti už až v beletrii, ako bol husitský bojovník Ján Švehla, krvožiznivá Alžbeta Bátoriová, Juro Jánošík a. j. Pútavou, ba napínavou čítbou tejto knihy sa podarí popularizovať poznatky z významnej časti dejín štátu a práva. No serióznym pramenným a literárnym podkladom robí z knihy prínos aj k vedeckému výskumu dejín trestného práva.

Karpat

Jozef Markov, Odras politických zápasov v obecnej správe Banskej Bystrici v 16.—19. storočí, Bratislava SAV, 1973, 272 strán

Monografia sa zaoberá realizáciou zák. čl. 13/1608 a. cor. v bansko-bystrickej mestskej správe. Stredobodom pozornosti autora je konštituovanie rozhodujúcich orgánov mestskej samosprávy, t. j. voľba richtára, členov vnútornej a vonkajšej rady, výboru a vzájomný pomer týchto orgánov počas skúmaného obdobia. Autor presvedčivo dokazuje rozporný pomer medzi všeobecne platnými pravidlami slovenského mestského práva čo do spôsobu zriaďovania mestských samosprávnych orgánov a medzi konkrétnymi a variabilnými právnymi zvyklosťami, ktoré vznikli autonómym výkladom predpisov v jednotlivých slobodných kráľovských mestách na Slovensku. Na príklade osudu zák. čl. 13/1608 a. cor. v Banskej Bystrici ukazuje autor, že triedne, národnostné, hospodárske záujmy nemeckého patriciátu paralyzovali každú snahu slovenského obyvateľstva mesta, dosiahnúť aplikáciu platného právneho predpisu. To znamená, že napriek ďalšiemu zák. čl. 40/1613, boj o rovnoprávnosť Slovákov dosiahol určitý úspech až počas šľachtických protihabsburských povstaní, menovite r. 1650. Až po tomto roku mali Nemci a Slováci rovnaký počet

členov v mestskej rade a richtár sa striedavo volil z radov Nemcov a Slovákov. Tento stav trval však len do r.1671, keď v priebehu rekatalizácie mala polovica mestskej rady pozostávať z katolíkov. Keďže väčšina Slovákov patrila k evanjelikom a.v., znížil sa ich počet v rade na 1/3. Počas povstania Rákocziho sa zásada parity odstránila. Na stave germanizácie mestskej rady sa nič nemenilo do r.1848.

Osobitne treba poukázať na dokumentáciu monografie. Poznámky zaberajú asi polovicu textu. Materiál, pochádzajúci zväčša z mestského archívu Banskej Bystrice je použitý a spracovaný tak vyčerpajúcim spôsobom, že nielen vysvetľuje, dopĺňa a dokumentuje text knihy, ale súčasne poskytuje farebný obraz právneho a zčásti aj spoločenského života Banskej Bystrice v 16.-19. st. Pre právneho historika prináša štúdium vyše 560 poznámok osobitný užitek.

Bianchi

Milan Šmerda, Uhři na korunovaci Marie Terezie v Praze v r. 1743, K otázce národního vědomí feudální společnosti, Slovanský přehled, roč. 60 (1974), s. 33—43

Autor prokázal již vícekrát schopnost přinést něco zajímavého tam, kde jinak jde o známé souvislosti. To platí i o jeho přítomné studii. Neří zajisté třeba zvlášť zdůrazňovat, že korunovace Marie Terezie za českou královnu byla vyznačena atmosférou, kterou jistě nelze považovat za adekvátní státoprávnímu významu tohoto aktu. Rovněž odlišné vztahy tereziánského dvora k uherské a české šlechtě tvořily, jak známo, výraznou součást celkového rámce zmíněných událostí. A právě z tohoto pozadí vystupují v autorově líčení živoucí osobnosti bratří Radvanských, kteří se účastnili v řadách delegace uherské šlechty korunovace. Jejich pozorování a názory, uložené v deníku jednoho z nich, jsou plastickým dokladem toho, jak právě v této době počala dozrávat nová vlna uherského patriotismu a jak se tu narýsovaly - často pod dojmem malicherných rozporů mezi magnáty a šlechtou - jisté rozdíly mezi stavovsko feudálním, tedy především státoprávně teritoriálním, a mezi nacionálním, maďarským prožíváním těchto nálad. Bratří Radvanští, i když nepochybně svou intelektuální úrovní a literárními zálibami přerůstali běžný průměr tehdejšího uherského šlechtice, přece jen z něho zcela nevybočovali. Tím spíše ovšem jejich svědectví dovoluje nahlédnouti do živého proudění rozmanitých pocitů, jež se tu odvíjelo. I okolnost, že nositeli tohoto uherského, a v určitém předznamenání i maďarského patriotismu se stávají osoby zcela jednoznačně nemaďarského původu

(Radvanští pocházeli ze zvolenské stolice z okolí Báňské Bystice) je výmluvná a propůjčuje dotčenému příkladu nejen pikantní kolorit, nýbrž přesvědčuje i o síle naznačeného pohybu. Že tu jde o souvislosti, které mohou zajímat i právního historika a vůbec každého, kdo ví, jak významným byl vývoj politického myšlení a státoprávních představ v Uhrách i pro náš vývoj v 19. století, jistě netřeba dodávat.

Urfus

Entwicklungsfragen der Verwaltung in Mitteleuropa (Vývinové otázky správy v strednej Európe), Pécs 1972, 298 stran

Verwaltungsrechtliche Studien (Štúdie z dejin správy), I.—II., Pécs 1972, 635 stran. Redaktor všetkých troch sväzkov prof. Andor Csizmadia

V máji r.1972 konala sa v Pécsi (Maďarsko) medzinárodná právnehistorická konferencia o dejinách verejnej správy. Materiál konferencie vyšiel v troch zväzkoch. Prvý obsahuje hlavné referáty, úvodní a záverečné prejavy a zhrnutie priebehu konferencie. Ďalšie dva zväzky obsahujú referáty historikov, ktorí sa osobne nezúčastnili konferencie, koreferáty, diskusní príspevky. Tri zväzky obsahujú spolu 50 príspevkov. V krátkej anotácii môžeme ich obsah len stručne naznačiť.

Väčšina príspevkov pochádza od maďarských historikov. Hlavné referáty sa zaoberajú reformnými snahami v maďarskej správe pred r. 1944, začiatkami ústredného dozoru nad samosprávou, vznikom vlády buržoázneho typu v Uhorsku, organizáciou správneho súdnictva v Uhorsku r. 1867-1949. Ostatné referáty sa zaoberajú kontrolnou činnosťou uhorského snemu po r.1867, vládnymi komisármi v r.1908-1912, riešením kompetenčných konfliktov medzi správou a justíciou po r. 1867 a správou Sedmohradska v r. 1867-1919. Do oblasti verejnej správy patria príspevky o finančnej správe a poľnohospodárskej správe po vyrovnaní, o školskej správe v r.1777-1919. Jedna regionálna štúdia sa zaoberá s revolučnými rokmi 1918-1919. Do obdobia Horthyho režimu zapadá príspevok o zápase komitátov a snemu v r.1920-21, a prehľad správy Budapešti v r.1930-34. Osobitný príspevok informuje o archívnych fondoch, týkajúcich sa dejín správy v Uhorsku, resp. Maďarsku.

Dva referáty sovietskych právnych historikov sa zaoberajú štátnym aparátom dočasnej vlády a jej rozbitím v priebehu VOSR, a kritikou revolučných demokratov týkajúcej sa správy cárskoho Ruska v druhej pol. 19. storočia.

Referáty právnych historikov z ČSSR analyzujú podriadené postavenie samosprávy v burž. ČSR, admin. metódy utlačania robotníckeho hnutia

v prvej ČSR, vývin kodifikácie zodpovednosti štátu za škodu spôsobenú výkonom štátnej moci v ČSR, samosprávu v politike českého meštiactva v 2.pol. 19.st. Ďalšie príspevky sa zaoberajú rozvojom vedy o správnom práve na KU v 2. pol. 19. st., prehľadom celkového trendu čs. správy, úlohou správy v bojoch za ľudovodemokratický vývin v ČSR, vznikom správnej organizácie na Slovensku po r. 1918, centralizačnými snahami v správe medzi dvoma vojnami a otázkou tradícií v správnej organizácii. Osobitný referát sa zaoberá sociálnou správou v ČSR, správnym súdnictvom v r. 1918-1938 a vplyvom bývalého správneho súdu na právnu prax verejnej správy v r.1945-1951. Čal. referáty a príspevky sú zväčša kritické a hodnotia javy z aspektu socialistického vývinu.

Poľské referáty sa zaoberajú miestnou organizáciou správy v Poľsku v II. republike, správnym súdnictvom v Poľsku v r.1919-1939 a medzi dvoma svet. vojnami, právnym vzťahom medzi štátom a cirkevnými organizáciami v Poľsku v r. 1918-1939, organizáciou hospodárskej samosprávy v Poľsku v r. 1918-1939, postavením katolíckej cirkvi za nacistickej okupácie Poľska.

Právni historici z NDR mali jeden hlavný referát o zápase H. Preussa (admin.právnik) s pruským správnym právom a koreferáty o pruskej vysokoškolskej správe v r.1808-1945, resp. o politických aspektoch problému správneho práva v Nemecku v čase vzniku buržoáznej republiky.

Bulharský referát rozoberal zákon o administratívnom súdnictve v Bulharsku z r. 1912. Koreferát sa zaoberá reakčnými administratívnymi reformami municipálnej autonómie v Bulharsku po 19.5.1934.

Rumunské príspevky sa sústredili na porovnávanie stredoeurópskej a rumunskej burž. správy a na správne reformy v r. 1864-1925 a potom do r.1944, a na koncepcie municipiálnej správy Valašska, Moldavska v 1. pol. 19.st., resp. na administratívnu organizáciu v Bucurešti v r.1831-1972.

Referát právnych historikov z Rakúska načrtol vývin rakúskej správnej organizácie po r. 1867 a koreferáty sa zaoberali správnu reformou v Rakúsku, činnosťou snemu v oblasti správy po r.1848, školskou správou v 18.-20. st., správnym súdnictvom v Rakúsku po r.1867 a úlohou súdnictva v administratíve.

Referát právneho historika z NSR skúma vývin principu čo najúplnejšej právnej ochrany v Nemeckej spolkovej republike.

Referáty, koreferáty a príspevky sa prejednávali v piatich sekciách: 1. Vývinove tendencie v správe. 2. Úloha súdnictva v správe. 3. Školstvo a riadenie kultúry. 4. Miestna správa. 5. Kontrola správy a vývin odbornej správy. Kritické zhodnotenie materiálov vyžaduje podrobnejšiu

recenziu. Samotný prehľad materiálov svedčí o tom, že anotované tri sväzky obsahujú množstvo impulzov pre ďalšie bádanie dejín správy.

Bianchi

Helmut Slapnicka, Österreichs Recht ausserhalb Österreichs, Der Untergang des österreichischen Rechtsraums (Právo Rakúska mimo Rakúsko, Zánik rakúskej právnej oblasti, Viedna 1973, 106 strán

Štúdia autora, známeho znalca právnych dejín Rakúska, hľadá odpoveď na otázku, prečo ostalo rakúske právo, recipované nástupníckymi štátmi, v platnosti až do vzniku ľudových demokracií, resp. prečo nebola recepcia len prechodným riešením, ako to pri vzniku nástupníckych štátov snaha "odrakouštiť" osamostatnené národy, predpokládala. Autor, ktorý dobre pozná aj právne poriadky kapitalistických nástupníckych štátov, dôkladne preštudoval pramene a literatúru nielen v Rakúskej štátnej knižnici a v Hornorakúskom štátnom archíve v Linzi, ale pracoval i v Jagellónskej knižnici v Krakove, v Národnej knižnici v Prahe a v knižnici Právnickej fakulty v Ljubľane. Neusiluje sa o vyčerpávajúce zpracovanie tematiky, skôr o vysvetlenie a náčrt vývinu na podklade charakteristických príkladov.

V deväť krátkych, ale výstižne a prehľadne štilizovaných kapitolách rozoberá autor tieto otázky: Platnosť rakúskeho práva v nástupníckych štátoch, stredoeurópske právne oblasti (právo platné v Poľsku, Rumunsku, Juhoslávii, Československu), unifikačné snahy v nástupníckych štátoch, neprehľadnosť "rakúskeho dedičstva" (t.j. vplyv rakúskeho práva, najmä Všeobecného občianskeho zákoníka na legislatívu v nástupníckych štátoch), pokračovanie v tvorbe rakúskeho práva v nástupníckych štátoch, podiel nenemeckých národov na legislatíve, v justícii a v správe Rakúska, jazyk rakúskych zákonov, zánik rakúskej právnej oblasti a "orbis iuris Austriacus" po r. 1918, resp. po r. 1945.

Autor je toho názoru, že životná sila rakúskych zákonov vyvierala z viacerých prameňov. Na tvorbu právneho poriadku, ako i pri aplikácii práva v rakúskom justičnom, správnom, vládnom aparáte a na výuke práva sa podieľali právnici Česi, Poliaci, Chorvati, Slováci; vlády nástupníckych štátov potrebovali rakúské právo k zabezpečeniu kontinuity burž. poriadku a považovali rakúské zákony za dobré a vyhovujúce. Tieto argumenty nie sú irrelevantné, avšak hlavná príčina bola iná. Vnútropolitické pomery nástupníckych štátov, najmä zostrojúci sa triedny boj a nacionálne konflikty, nemecký a maďarský revanšizmus a iredenta nedovoľovali vládnúcim triedam nástupníckych štátov oslabovať utláča-

júci aparát a zabezpečený správny a justičný systém experimentami a pre-
stavbou právneho poriadku.

Štúdia má v prílohe grafické znázornenie právnej oblasti Poľska,
Juhoslávie, Československa s údajmi o tam platnom práve, taktiež mapu
oblastí, v ktorých platilo Rakúske všeobecné občianske právo dňom 1.1.
1938 a bibliografiu mimo Rakúska vydaných zbierok rakúskych zákonov po
r.1918.. Pre špecialistov právnych dejín kapitalizmu v bývalom Rakúsko-
Uhorsku a v nástupníckych štátoch, prináša štúdia užitočné faktogra-
fické a komparatistické údaje.

Bianchi

Leonard Bianchi, Právne postavenie občana na Slovensku za kapitalizmu, I, Obdobie dualizmu
v Uhorsku, PŠ XXI, 1973, s. 97—141

Výsledky dlhoročnej výskumnej práce v oblasti právnych dejín Uhorska
po vyrovnaní a buržoáznej ČSR, zverejnené v monografiách, štúdiách a
článkoch, používa autor k syntetizujúcemu zhrnutiu svojich poznatkov.
Pomerne stručne štilizovanú štúdiu neobmedzuje autor na akési resumé
poznatkov, ale volil si nový právnohistoricko-ekonomicko-sociologický
aspekt, ktorým sa mu podarilo vykresliť právne postavenie občana na
Slovensku aj v politicky relevantných súvislostiach.

Prvá časť štúdie obsahuje úvod, v ktorom autor zdôvodňuje svoj pra-
covný postup a osobitosti problematiky nasledujúcich troch kapitol.
V týchto sa zaoberá právnym vyjadrením kapitalistických výrobných vzta-
hov, menovite majetkovým právom, živnostenskou právnou úpravou, pra-
covnoprávnym zákonodarstvom, štátnou podporou rozvoja priemyslu a po-
tláčaním podnikania slovenskej buržoázie v Uhorsku. Ďalej buržoáznymi
občianskymi právami a slobodami a politickými právami občanov za dua-
lizmu. V záverečnej kapitole dochádza k poznatku, že právne postavenie
občana za dualizmu v Uhorsku bolo v takej miere determinované feudál-
nymi prežitkami a metódou triedneho a nacionálneho útlaku, že hospo-
dársky a kultúrny život veľkej väčšiny obyvateľstva bol hodne zabrzdé-
ný.

Autor, opakujeme, vychádza z výsledkov vlastného výskumu. Preto ne-
chal stranou ďalšie komponenty, ktoré by boli dokreslili pohľad na
právne postavenie občanov v Uhorsku. Napr. procesné právo, postavenie
občana v styku s administratívnymi a vládnyimi orgánmi, faktické obmed-
zenie rovnosti pred zákonom pri vstupe do štátnej služby, feudálne po-
mery vo vojenskej službe apod. Druhá časť štúdie, obsahujúca obdobie
prvej ČSR je pripravená do tlače.

Urbanová - Závadská

V edícii štúdií z oblasti právovedeckého základného výskumu Právnickej fakulty univerzity v Mníchove (pod por. čis. 10) vyšla doktorská dizertácia, ktorá svojou tematikou a pracovnou metódou si zasluhuje pozornosť. Autorka si kládla hlavnú otázku: ako vznikli teórie o starogermánskom štáte, a v akej miere boli politicky inšpirované. Odpoveď hľadá analýzou a dedukciou rôznorodých elementov, predstáv o starogermánskom štátnom a právnom poriadku a porovnávaním týchto teórií s politickými názormi a stanoviskami ich autorov. K tomu cieľu skúma, ako narábali bádatelia s pramenným materiálom, z akých subjektívnych aspektov vyberali pramene; skúma, ako sama hovorí, že "ako to vlastne bolo?". Táto metodická koncepcia - v buržoáznej právneprehistorickej literatúre nezvyklá a vzácna - umožnila autorku dopracovať sa k zaujímavým záverom. Diskutabilný je praktický prístup k materiálu. Pre historickoprávnu školu je štát a právo vlastne synonymným pojmom a pretože základné predstavy o starogermánskej spoločnosti pochádzajú od Montesquieua, vychádzala z jednotlivých kapitol diela *L' e s p r i t d e s l o i s*, ktoré tvoria jednotu. K týmto kapitolám hľadala náväznosti k ďalšiemu vývoji. Treba však poznamenať, že autorka dobre vie, ako historickoprávna škola premenila starogermánsky právny poriadok opísaný v *Esprite* na nacionálnu nemeckú ideológiu a potom ju propagovala ako "germánsky systém" (str. 13).

V siedmich kapitolách rozoberá autorka genezu predstáv o starogermánskom štáte a práve (názory Montesquieua, Mösera, Eichhorna, Savignyho), charakteristické črty starogermánskeho procesu, menovite významu inštitútu "Jury" tj. poroty, - v skutočnosti laického súdu (s príseďiacími, očistnými svedkami; anglické a francúzske predstavy o "jury" tj. Blackstona, Feuerbacha, Montesquieua, Hegela), rôzne formy porôt, opozíciu proti názorom o "germánskej slobode" (Gneist, Wild, Sohm a iní) a švédske teórie poroty. V poslednej kapitole zhrňuje autorka výsledky analýzy germanistických konštrukcií a štúdiu zakončuje stručne formulovanými tézami svojich poznatkov. Škoda, že vývin považuje za nepretržitý lineárny sled názorov, že nerozlišuje medzi rodovou spoločnosťou (starogermánskou), v ktorej proces pozostával z pokračovania alebo súboja strán bez zistenia skutkového stavu (čo autorka, pravda vie, medzi prechodom k triednej spoločnosti a jej štátu, medzi stavovskou monarchiou a buržoáznym štátom a buržoáznou právnou inštitúciou porot-

ného súdu. Takýto prístup by bol autorke zjednodušil argumentáciu, ktorá vyústi v správnom závere, že všetky teoretické konštrukcie o tom, že korene poroty treba hľadať v starogermánskom spoločenskom poriadku, vznikli v predstavách autorov ako výsledky ich politických želaní.

Bianchi

Histoire générale de la presse française. Publiée sous la direction de Claude Bellanger, Jacques Godechot, Pierre Guiral et Fernand Terron. Préface de Pierre Renouvin. Dily: I. Des origines à 1814, Paris 1969, 652 stran; II. De 1815 à 1871, Paris 1969, 472 stran; III. De 1871 à 1940, Paris 1972, 688 stran

Zájemci o dejiny státu a práva za kapitalizmu sa môžu stěží obejít bez prací, objašňujících danou epochu i historické podmínky také z jiného, než pouze právněhistorického hlediska.

Jednou z oblastí, kterým je třeba v dějinách státu a práva za kapitalizmu (a nezřídka už za feudálního absolutizmu) věnovat pozornost, je tisk, který byl a je nejen jedním z nejmasovějších sdělovacích prostředků, ale i "zrcadlem doby".

Jak významnou úlohu hrál tisk ve Francii, "kde dějinné třídní boje... byly pokaždé probíjovány až do rozhodnutí" (Engels), ukazuje plasticky velké kolektivní dílo "Histoire générale de la presse française", které má zahrnout dějiny francouzského tisku od vzniku do současnosti.

Historickým předchůdcem tohoto pozoruhodného díla byly monumentální devítisvazkové "Dějiny tisku ve Francii" (Histoire de la Presse en France), vydané Eugènem Hatinem za druhého císařství. Toto dílo, dnes téměř nedostupné, končilo rokem 1850. Celé další, více než stoleté období vývoje francouzského tisku nebylo soustavně a uceleně zpracováno.

Tato skutečnost spolu s dalšími úvahami vedla k vypracování nových dějin francouzského tisku.

První tři ze čtyř plánovaných svazků vyšly v letech 1969-1972 za řízení čelných odborníků v pařížském nakladatelství "Presses universitaires de France".

První díl, uvedený předmluvou P. Renouvina, zahrnuje vývoj od počátků tisku (v posledních desetiletích XV. století) do r.1789. V úvodní části prvního svazku seznamují L. Charlet a R. Ranc čtenáře s vývojem technických zařízení k tisku (tiskařských lisů atd.) a postupů při výrobě novin od Gutenbergova vynálezu tisku do r. 1820. V další části I. dílu podává L. Trenard dějiny francouzského tisku (v běžném, technickém slova smyslu) před r.1879. Ve své stati seznamuje čtenáře s vývo-

jem tisku příležitostného, tisku zpravodajského (p r e s s e d' i n - f o r m a t i o n) a s počátky tisku periodického (p r e s s e p é - r i o d i q u e) v letech 1631-1724 a ukazuje rozvoj tisku v XVIII. století. Neponechává stranou ani tisk odborný a provinční. Z h l e - d í s k a p r á v n ě h i s t o r i c k é h o je nejdůležitější třetí část I. svazku, nazvaná "Francouzský tisk za revoluce a císařství". Její autor J. Godechot v ní analyzuje nejdříve boj za svobodu tisku na konci "starého režimu" a jeho odraz v soupisech stížností. Pak podává zasvěcený výklad o tisku v jednotlivých revolučních fázích: za Ústavodárného a Zákonomárného shromáždění, v období girondistického a jakobínského konventu, v době thermidoriánského konventu a Direktorია a konečně za konsulátu a I. císařství. Ve výkladu je věnována značná pozornost i dalším důležitým otázkám, jako byly pokusy o reglementaci tisku, svoboda tisku, právní režim tisku atd. Svazek je doplněn bohatou bibliografií, osobním rejstříkem, seznamem novin a periodik a četnými ilustracemi, jejichž podrobný soupis je rovněž připojen k práci.

Druhý díl, zahrnující vývoj od r. 1815 do r. 1871, obsahuje ve druhé části, podobně jako je to v prvním svazku, výklad L. Charleta a R. Ranca o prostředcích k výrobě novin, používaných v letech 1820-1865. Národní tisk za restaurace a červencové monarchie analyzuje Ch. Ledré ve třetí části svazku. Tiskem provinčním se zabývá ve čtvrté části svazku A.J. Tudesq, tiskem v období od r. 1848 do r. 1871 (včetně Komuny) v páté části P. Guirai. Každá z uvedených částí (s výjimkou výkladu o technické problematice tisku) si všímá do určité míry i problematiky právní. Z h l e d í s k a p r á v n ě h i s t o r i c k é h o jsou nejpřitažlivější část první a sedmá. V první z uvedených objasňuje H. Terrou právní rámec tisku v letech 1815-1848, další část, vypracovaná rovněž F. Terrouem, je instruktivním přehledem zákonodárství o tisku v letech 1789-1870. Podobně jako v I. díle je připojena bibliografie, jmenný rejstřík, soupisy deníků a periodik a dokumentace k ilustracím, pořizený J. Ostierem.

Třetí díl zahrnuje vývoj od r. 1871 do r. 1940. Stejně jako v předchozích dílech je i zde objasněn vývoj technických prostředků k tisku, tentokrát v letech 1865-1915. Autory této stati jsou opět L. Charlet a R. Ranc. Vedle dějin tisku v letech 1871-1940 od P. Alberta (výklad se soustřeďuje na tisk III. republiky, včetně vývoje za I. světové války a období 1919-1940) zahrnuje III. svazek ve své I. části i rozbor tiskového práva v letech 1881-1940 od F. Terrou. Pro právního historika je samozřejmě i tento výklad velmi přitažlivý. Už tradičně je i k tomuto svazku připojen rozsáhlý pomocný aparát, zahrnující bibliografii, jmenný rejstřík, seznam deníků a periodik a soupis ilustrací.

Jak ukazuje už pouhý stručný přehled prvních tří svazků, jde o dí-

lo, které ukazuje v širokém záběru dějiny tisku ve Francii a poskytuje velké množství cenných informací a poznatků nejen pro historiky tisku a novináře, ale i pro právní historiky a všechny ostatní čtenáře, kteří, řečeno slovy R. Girona, "vidí v tisku zrcadlo epochy".

Balík

Carlos Alvear Acevedo, Historia de México. Epocas Precortesiana, Colonial a Independiente. Decimacuarta Edición, México 1972, 365 stran

Zájemci o dějiny státu a práva zemí Latinské Ameriky se mohou stěží obejít bez historických prací, zabývajících se v širším záběru také ostatními stránkami dějinného vývoje těchto zemí.

Jednou z takových prací je nepochybně i "Historia de México. Epocas Precortesiana, Colonial e Independiente".

Její autor, významný mexický historik Carlos Alvear Acevedo, je znám ještě řadou dalších prací. Patří mezi ně zejména Curso de Historia General, Galeana, La Guerra de 47, Breve Historia de Periodismo, La Educación y la Ley, Síntesis de Historia Mexicana, El Mundo Contemporáneo, Historia Universal Contemporánea, El Catolicismo en México, Manual de Historia de la Cultura, Introducción a la Historia del Arte.

Citovanou práci "Historia de México" autor rozdělil do 22 kapitol, věnovaných období předkoloniálnímu, či jak autor říká "předcortesovskému" (hl. I-VIII), koloniálnímu, včetně války za nezávislost (hl. IX-XIV), a období nezávislého Mexica, včetně mexické revoluce (hl. XV-XXII).

Práce je pojata především jako učebnice mexických dějin. Tomuto účelu je přispůsobena i struktura jednotlivých kapitol, uspořádávajících látku přehledným, pedagogicky pozoruhodným způsobem. V úvodu každé kapitoly je její nástin (sumarium, e s q u e m a), po něm následuje vlastní výklad látky, doprovázený vyobrazením a mapkami; kapitolu uzavírá příloha, obsahující jednak shrnutí poznatků (r e s u m e n t), kontrolní problémy z látky (E j e r c i c i o s E s c o l a r e s) a základní bibliografické údaje (B i b l i o g r a f i a F u n d a m e n t a l), jednak ukázky (zejména ze soudobé literatury, zákonů atd.). Tato složka plní i úlohu výběru z pramenů, potřebných k prohloubení studia, případně ke cvičením. K některým kapitolám jsou navíc připojeny chronologické přehledy, přehledy indiánských "dynastií", španělských místokrálů, nebo stručné slovníky nejpoužívanějších slov z jazyků mayského nebo nahua.

Z hlediska právněhistorického jsou nejpřitažlivější hlavy X.-XII., uváděné pod společným názvem "Místokrálovská éra". (L a e r a v i r-

r e i n a l) I,II,III. Tak např. v hl. X se mluví o vládě, o titulech k ospravedlnění španělského panství, o orgánech koloniálních správy v mateřské zemi, o Cortésově vládě, o institucích audiencií, místokrá-
lů atd. XI. hlava se zabývá náboženskými řády, církevní organizací
v Mexiku, institucí patronátu apod. A konečně hl. XII. si věnuje pod-
robněji encomiendy, tzv. Nových zákonů (l e y e s N u e v a s), re-
partimenta atd.

V kapitolách, věnovaných vývoji nezávislého Mexika se klade důraz
na otázky politické, především na politické směry a hnutí v XIX. sto-
letí, na poměr Mexika ke Spojeným státům, tedy na věci, které nejsou
našemu čtenáři známy vůbec, nebo jen povšechně.

Práce je doplněna četnými vyobrazeními a mapami.

Jak zpracování látky tak svým vybavením je "Historia de México"
i pro zájemce o dějiny státu a práva v Mexiku cenným přínosem.

Balík

Alfredo Arismendi, Contribución a la bibliografía del derecho constitucional y su historia, Caracas
1972, 201 stran

Pozornost světové veřejnosti, vědce nevyjímaje, se v posledním deseti-
letí obrací stále více k rozvojovým zemím v Asii, Africe a Latinské
Americe, k jejich problematice ekonomické, politické, sociální, kul-
turní i právní.

Rostoucí zájem lze pozorovat po řadu let i ve vědě o dějinách státu
a práva. Nověji se projevil např. v učebních pomůckách z obecných dě-
jin státu a práva,¹⁾ v PHS²⁾ aj.

K tomu, aby bylo možno pokračovat ve zpracovávání této problemati-
ky, je nutno mimo jiné seznámit se i se stavem vědecké literatury a
pramenných edic. Orientaci v tomto ohledu usnadní pochopitelně přede-
vším bibliografie, ať už jsou zaměřeny širěji nebo se věnují speciální
tematice.

Jednou z takových bibliografií je i "Příspěvek k bibliografii ústav-
ního práva a jeho dějin", uveřejněný A. Arismendim v edici "Historia
Constitucional Venezolana".

Autor, působící jako člen Institutu veřejného práva a profesor
ústavního práva na právnické fakultě Venezuelské Ústřední university

1) Srv. S. B a l í k a kolektiv, Texty ke studiu obecných dějin státu a práva, II,
Feudální stát a právo, Praha 1974, str. 235 n.

2) Srv. V. V a n ě š e k, Závažné příspěvky k právním dějinám Latinské Ameriky,
Právněhistorické studie 18, 1974, str. 327-328.

(Universidad Central de Venezuela) v Caracasu, je znám řadou prací a statí, jako např. jsou "Vicisitudes del Municipio Capitalino de la República", "La Supremacía del Poder Ejecutivo en Venezuela", "La Constitución de 1961" (spolu s J.M. Casalem) ad.

Svůj "Příspěvek" určil prof. Arismendi zejména venezuelským badatelům, kteří by se chtěli zabývat venezuelským ústavním právem a jeho dějinami. Aby jim usnadnil zvládnutí nejdůležitějších temat z ústavních dějin Venezuely, rozdělil bibliografické údaje do 19 hlav, zahrnujících zejména údaje o literatuře, zabývající se mj. ústavním právem a jeho dějinami a politickými a právními učením.

Z hlediska právněhistorického jsou nejpřitažlivější kapitoly VII. (Kongres v Cucutě a jeho důsledky), VIII. (Centralismus a federalismus), X. (Lidská práva ve venezuelské politické literatuře a jejich ústavní vyjádření), XI. (Církev a stát), XIV. (Místní moc a zvláštnosti obecní rady hlavního města).

To samozřejmě neznamena, že bibliografické údaje v ostatních kapitolách nemají pro právní historii cenu. Naopak, mohou usnadnit hledání širších souvislostí ve vývoji státu a ústavního práva v jedné z těch zemí, které v posledních letech vystupují stále více do popředí a stávají se předmětem zvýšeného zájmu.

Z tohoto hlediska je Arismendiho kniha cenným dílem nejen pro venezuelského čtenáře, ale i pro našeho čtenáře, který se zajímá o právněhistorickou problematiku jedné z latinsko-amerických rozvojových zemí.

Balík

Sborník prací učitelů právnické fakulty v Brně III. Acta Universitatis Brunensis — Iuridica No 10, Brno 1973, 144 stran

Z 8 statí, které přináší III. svazek sborníku, zasahují do oblasti právních dějin 3 příspěvky (v chronologickém pořadí tematiky): J. P o š v á ř e "Mýtní (celní) a poštovní správa na Moravě v 18. a v 1. polovině 19. století", B. P o s p í š i l a "Sté výročí našeho družstevního zákonodárství" a B. K u č e r y "Legality cesty KSČ k Únoru 1948".

V materiálově bohaté studii ukazuje J. P o š v á ř, jakým vývojem prošla mýtní a celní správa na Moravě do poloviny 19. století. Mýta a cla, původně královský regál, se za feudalismu postupně přesouvala ze sféry krále do oblasti privátní. V době utužování centrální moci po 30 leté válce nastal obrat. Počátkem 18. století se vedle zredukovaných mýt soukromých vyskytuje mýto erární. R. 1782 byla soukromá mýta zrušena a r. 1789 zavedena jednotná mýtní sazba a mýtní stanice spojeny

se stanicemi poštovními. Další vývoj se omezoval na stanovení podmínek pro osvobození od mýta a na zřizování nových mýt na nově vybudovaných silnicích. Z původního regálu přes instituci soukromých mýt se do poloviny 19. stol. mýto stalo právem řízeným státní správou a bylo spojeno s poštovníctvím. Pro větší názornost připojil autor ke studii "mýtní tabuli" vytištěnou v Brně r. 1726.

R. 1973 uplynulo 100 let od vydání prvního družstevního zákona č. 70/1873 ř.z., který zahájil éru družstevního zákonodárství v našich zemích, což bylo B. P o s p í š i l o v i podnětem k zamyšlení nad ideovými základy, tradicemi a významem družstevnictví v našem životě. Jeho úvahy jdou především po linii vývoje normativní úpravy společenských vztahů družstevní povahy. Studie podává instruktivní přehled právní úpravy družstevnictví v našich zemích do nejnovější doby. První kapitola zachycuje vznik klasického družstevnictví od prvního stabilního spotřebního družstva na světě, založeného r. 1844 v Anglii (Rochdal Society of Equitable Pioneers) přes první úvěrní družstvo na evropském kontinentě, založené r. 1845 na Slovensku (Gazdovský spolok v Sobotišti, okres Senica), do 2. poloviny 19. století. Ve druhé kapitole podává autor přehled právních norem upravujících družstva v zemích českých a na Slovensku v období kapitalismu. Ve třetí kapitole pojednává o transformaci družstevního hnutí po vítězství socialismu a o současném systému našeho družstevnictví zemědělského, výrobního, spotřebního a bytového. Čtvrtá kapitola podává přehled právní úpravy jednotlivých typů našich družstev a zároveň kritiku této úpravy. Jako "velmi problematické" jeví se autorovi zahrnutí hospodářské činnosti družstevních organizací do hospodářského kodexu, jehož úpravu pokládá za "kusou a neúplnou". Poslední kapitola propaguje koncepci univerzálního družstevního práva, která dosud není u nás probojována.

Politicky nejaktuálnější tematikou se zabývá právněhistorická studie B. K u č e r y, vyvracející výtky buržoazních právních teoretiků a politiků, že KSČ porušovala v l. 1945 - 1948 ústavu a jiné zákony. Námitky tohoto druhu a problémy související s legalitou a ústavností cesty KSČ k Únoru 1948 shrnuje autor do tří okruhů: 1. Legalita tzv. "nátlakových akcí" na vládu a parlament, kdy KSČ volala na pomoc lidové masy, aby docílila splnění Košického vládního programu; 2. ústavnost přijetí demise ministrů v únoru 1948 a vytvoření vlády obrozené Národní fronty; 3. ústavnost a legalita některých opatření Února, zejména vzniku a činnosti Lidových milicí a dále akčních výborů, které byly orgány Národní fronty a podle autora vystupovaly jako kontrolní orgány národních výborů ve smyslu § 1 odst. 3 vlád. nař. č. 4/45 Sb. Nejinak tomu bylo u akčních výborů na závodech a úřadech, kde plnily kontrolní funkci závodních a zaměstnaneckých rad. Závěrem autor konsta-

tuje, že všechny spory o legalitu Února a všechny výtky proti ústavnosti spočívají "na jediném zásadním omylu buržoazních pomlouvačů": nepochopili a asi nikdy nepochopí - ostatně ani nechtějí a nemohou - rozdíl mezi formální demokracií a demokracií lidovou. Tomuto rozdílu je věnován závěr Kučerovy studie.

Historickým aspektům se přirozeně nemohlo zcela vyhnout ani pojednání L. S c h u b e r t a "K marxistickému pojetí trestní politiky", navazující na názory a představy pertraktované na Mezinárodním kriminologickém kongresu v Madridě (1970).

K výkladu práva platného v našem státě je zaměřena studie M. Z á - v a c k é h o "K právním problémům postavení ROH a charakteru jeho stanov" (autor se v ní připojil k názorům považujícím stanovy ROH za normu společenskou, nikoli právní), jakož i rozprava M. N a v r k a - l a "Některé správněprávní pohledy na problematiku správy odborného školství v ČSSR", zatímco studie J. E l i á š e "Atomové právo jako součást péče o životní prostředí - předmět a systém" je zaměřena především na teoretické předpoklady budoucí právní úpravy.

Výkladu zvláštního úseku polského občanského práva je věnován polsky psaný příspěvek J. K o s i k a (Wroclaw) o odpovědnosti státních orgánů v polském občanském kodexu ve světle rozhodování Nejvyššího soudu, zajímavý především z hlediska srovnávacího.

Ke všem příspěvkům jsou připojena shrnutí psaná v některém světovém jazyce, převážně rusky a německy, u polského příspěvku anglicky.

Bulín

Očerki po novějšej istorii Vengrii, Izdatelstvo Kievskogo universiteta, Kiev 1972, 242 stran

Sborník prací je tvořen sedmi články pracovníků kyjevské a debrecínské university. Obsahuje historický vývoj různých oblastí MLR od roku 1944 do současnosti.

V.A. Tarasenko analyzuje vývoj země v době II. světové války a to jak vzhledem k obecným ekonomickým a politickým podmínkám, tak i ke konkrétním historickým událostem. Autor připomíná řadu důležitých událostí, jako vývoj orientace Hortyho, diktaturu Šípových křížů, vznik Všemadžarské a Mažarské fronty nezávislosti, akce komunistů, odbojové vystoupení atd. Zahrnuta jsou i prvá opatření poválečná, jako agrární reforma, vytvoření nových státních orgánů a další.

E. Madarasz a G. Tokody se zabývají rozborem západoněmecké historické a memoárové literatury o roli Mažarska v II. světové válce. Po-

ukazují na hlavní směry v moderní západoněmecké historii a její významné představitele, jakými jsou G. Jakobson, E. Kondt, P. Schmidt a další. Příspěvek dokazuje význam této literatury, jako nástroje ideologického boje.

Podobný obsah má i příspěvek E. Nidelhausera, věnovaný francouzské a angloamerické historiografii o roli Maďarska ve druhé světové válce.

Práce V.D. Lysočenka se zabývá sovětskou literaturou věnovanou socialistickému rozvoji Maďarska. Z řad marxistických prací se autor často odvolává na I. Laponogova, A.I. Puškaře a L.N. Nežinského. Svým vnitřním učleněním, podle jednotlivých etap vývoje země umožňuje článek získat přehledný obraz tématické sovětské literatury.

K nejzajímavějším příspěvkům patří stať I.T. Bereže a G. Rankiho o revolučních přeměnách v lidových demokraciích v přechodném období. Jsou zde připomenuty základní ekonomické a politické faktory, které sehrály rozhodující roli při socialistické přestavbě zemí, jako agrární reforma, znárodnění, státní řízení hospodářství atp. Článek obsahuje i řadu zajímavých statistických údajů a syntetizující závěry.

I když sborník nemůže ani zdaleka vyčerpat celou bohatost problematiky vývoje Maďarska po válce, upozorňuje na řadu zajímavých momentů, které dosud stály poněkud stranou zájmů naší historie.

Mates

Rozvítie socialistického gosudarstva i prava narodnoj republiky Bolgarii, Sbornik statej, Progress, Moskva 1973, 404 stran

Knihka je tvořena deseti příspěvků, které sledují vývoj jednotlivých odvětví státního aparátu a práva v Bulharsku v letech 1944-1971. Vedle statí zaměřených převážně pozitivně právně je zde i řada historizujících příspěvků, které seznamují s dosud méně známými otázkami státoprávního vývoje BLR.

Ze zajímavých částí je třeba upozornit na příspěvek A. Vojnova: Rozvoj socialistického soudnictví v BLR, kde je velmi podrobně sledován vývoj těchto institucí od roku 1944, jako nástroje retribuční a třídní represe. Autor dále sleduje i historii úpravy organizace justice, význam legislativních změn na činnost soudů atd., prakticky až do období X. sjezdu strany.

Článek G. Grigorova se analogickým způsobem zabývá vývojem prokuratury, která byla v Bulharsku konstituována v roce 1948 na leninských principech přísné centralizace a monokratičnosti.

Neobyčejně instruktivní je příspěvek D. Dimitrova, který se zabývá

výstavbou státního aparátu v Bulharsku. Autor podrobně rozebírá genezi konstituování jednotlivých částí státního aparátu od nejvyšších orgánů až po místní. Vedle hlavních orgánů státní moci a správy je připomenuta i historie vzniku orgánů hospodářského řízení, plánování a dalších specializovaných orgánů. Práce zahrnuje období od 9. září 1944 do roku 1971.

Některé nové údaje přibližuje i V.E.Tabžer ve stati věnované vývoji občanského práva v Bulharsku v letech 1944-1971. Autor stručně rozebírá východiskovou situaci v zemi v roce 1944 a poukazuje na zaostalost občanského práva. Dále jsou rozebírány jednotlivé formy omezování a vytlačování kapitalistického podnikání a jejich odraz v občanském právu. Článek obsahuje i vývoj právní úpravy takových institutů jako socialistické vlastnictví, národní podniky, zemědělská družstva atp.

Celkově umožňuje kniha dobrý přehled o vývoji základních státoprávních institutů v poválečném Bulharsku.

Mates

Rewolucja i wladza ludowa w krajach europejskich, Książka i Wiedza, Warszawa 1972, 385 stran

Předmětem všech příspěvků, které tvoří tento sborník, je vývoj socialistických zemí střední a jihovýchodní Evropy v přechodném období let 1944-1948.

Vedle příspěvku M.Bouška a M.Klimeše Czechoslowacka rewolucja w latach 1944-1948, kde jsou zahrnuta pro našeho čtenáře celkem známá fakta o československém vývoji v přechodném období, patří k zajímavějším články S. Karpatiho: Charakter i etapy rewolucji ludowodemokratycznej na Wegrzech. Autor sleduje vývoj Maďarska od okamžiku osvobození, především z hlediska zvláštností vývoje země. Tak upozorňuje na to, že v důsledku rychlého obnovení místního mocenského aparátu přestaly orgány Fronty nezávislosti hrát na rozdíl od jiných zemí záhy roli mocenských institucí. V Maďarsku byl dále boj mezi reakcí a pokrokovými silami od počátku mimořádně evidentní a zároveň si revoluční křídlo od počátku vynucuje přijetí takových opatření, která mají nejen antiimperialistický, ale i antikapitalistický ráz, jako např. vytvoření dělnických závodních výborů s rozsáhlými pravomocemi.

G. Tutui a V. Zaharescu (Niektóre zagadnienie ludowodemokratycznej rewolucji w Rumunii) upozorňují především na ekonomické reformy, k nimž během první etapy revoluce dochází. V Rumunsku přitom šlo omezování kapitalistů postupně formou kontroly, státního řízení atp. a k vyvlastnění bylo přistoupeno až po definitivním vyřešení mocenských otázek.

O. Ostoicz a N. Samokovlijev zkoumají specifika socialistické revoluce v Bulharsku. Připomínají, že výstavba státního aparátu je v zemi prováděna od počátku důsledně revolučně, především důslednou očišťováním a znovuvýstavbou celé soustavy, kdy zároveň jsou využívány staré formy, naplňované novým obsahem. Autoři sledují i pokojný vývoj revoluce, kdy v období od června 1945 do června 1946 pracující získávají moc převážně formou volebních vítězství. Jsou připomenuty i formy změn v ekonomické oblasti cestou kontroly, státního řízení i přímým vyvlastňováním. Agrární reforma je realizována až v roce 1946, protože historický vývoj ve 20. letech vytvořil takovou situaci, která v dané etapě nestavěla toto opatření na první místo.

Zajímavý je konečně i příspěvek G.G. Kuranova a P.I. Rjabceva, jež shrnuje nejdůležitější sovětskou literaturu, která řeší otázky vývoje lidovědemokratické a socialistické revoluce v evropských zemích.

Mates

Fani Milkova, Reakcionnijat Zakon za zaščita na dăržavata kato izklučitelen nakazatelen zakon v Bălgarija prez perioda 1924—1934 g., Sofija, Nauka i izkustvo 1973, 138 stran

Známa bulharská právní historička F. Milkova, docentka právnické fakulty v Sofii, o jejíž práci z dějin pozemkoprávních vztahů v Bulharsku v XIX. století byli již naši čtenáři informováni (viz PHS 18) vydala v Sofii novou významnou studii, tentokrát z nedávných dějin bulharského trestního práva. Jejím předmětem je příprava, přijetí a další osudy reakčního bulharského Zákona na ochranu státu z roku 1924 (dále jen ZZD). Tento zákon jednak legalizoval bezohledný mimosoudní teror, kterým bylo v Bulharsku prováděno potlačení protifašistického povstání ze září 1923 a dále zaváděl mimořádně kruté sankce za tzv. protistátní trestné činy - včetně trestu smrti. Snažil se tak do budoucna odstrašovat pracující masy od jakéhokoliv projevu nespokojenosti a odporu proti protilidové politice vlády.

V hlavě I. analyzuje autorka text zákona, který byl bulharským Národním shromážděním schválen v lednu 1924 jakožto trestní zákon mimořádný, tj. mimo platný trestní zákoník, a v dalších letech několikrát upravován a doplňován. Poukazuje na to, že jeho přijetí je typickým příkladem toho, jak v období imperialismu a třídních bojů opouští ohrožená buržoazie půdu trestních zákoníků, zakotvujících více či méně demokratické principy trestního soudnictví a vydává se na cestu mimořádného trestního zákonodárství. ZZD značně zotřuje míru trestní repre-

se, rozšiřuje používání trestu smrti, zavádí zjednodušený a zrychlený způsob trestního řízení, místo apelace připouští pouze kasační stížnost apod. Přísné tresty jsou v ZZD stanoveny za pouhé členství v organizacích "hlásajících zakázané ideje nebo vyzývajících k násilné změně státního a společenského zřízení nebo k násilnému uchopení moci". Právě na základě ZZD zakázal Nejvyšší kasační soud již v dubnu 1924 Bulharskou komunistickou stranu, Stranu práce, Komunistický svaz mládeže, Všeobecný dělnický svaz, dělnické družstvo Osвобоzení a konfiskoval jejich majetek.

V hlavě II. rozebírá autorka změny a doplňky ZZD, které byly provedeny v roce 1925. Těmito novelami byl rozšířen okruh jednání, která byla trestána na základě ZZD, a dále byly zvýšeny tresty. Ačkoliv jako politické trestné činy by měly být vždy pojímány pouze činy spáchané s přímým úmyslem, zde se jako subjektivní základ trestní odpovědnosti připustila i nedbalost. Soudní orgány nemusely vyjasňovat osobní vztah člena zakázané organizace k přípravě či provedení povstání, vzpoury i jiných trestných činů, spáchaných jiným členem téže organizace. Všichni její členové nesli totiž ze zákona nejen osobní, ale i kolektivní odpovědnost. Při tom v důsledku změn a doplňků z r.1925 se značně zvýšil počet neurčitých formulací zákona, což umožňovalo jeho značně široký výklad a zvůli. V souvislosti s tím autorka ukazuje, jak i změny a doplňky ZZD porušují základní principy buržoazního materiálního i procesního trestního práva a bulharská buržoazie porušuje zákonost, kterou si svého času sama vytvořila.

V hlavě III. popisuje autorka fašistický teror, v nějž vyústila činnost soudů při uplatňování ZZD v dvacátých a třicátých letech a boj lidových mas za zrušení ZZD a vyhlášení úplné a bezpodmínečné amnestie. Tento boj byl bohužel tehdy ještě neúspěšný a naopak trestní justice se v té době nepokrytě změnila v nástroj neomezené a masové represe pracujících tříd, jejichž příslušníci byli na základě ZZD odsuzováni k tvrdým trestům po celých desítkách (řada z nich k smrti). Autorka dovozuje, že specifickým rysem politických procesů této doby v Bulharsku byla právě jejich masovost. Někdy bylo obžalováno najednou přes sto, ba dokonce přes dvě stě lidí (srv. tabulku na str.120).

Není zcela jasné, proč autorka končí svou studii rokem 1934, tj. rokem, kdy v Bulharsku byl proveden další státní převrat fašistického typu, a zřídka se tak možnosti doplnit svou charakteristiku mimořádného trestního zákonodárství o další významné skutečnosti z této doby. Nová diktátorská vláda totiž ještě více prohloubila fašistické rysy tohoto zákonodárství a pak zejména léta 1941 až 1944 byla obdobím, kdy ZZD byl používán ještě v širším rozsahu než do této doby (formálně byl zrušen až v říjnu 1944 - po vítězném povstání lidu v září 1944).

Kromě právních předpisů je v práci bohatě využito archívních dokumentů, protokolů Národního shromáždění, vzpomínkové literatury a jiných pramenů, což nepochybně zvyšuje její poutavost. Všechn tento materiál je při tom zpracován na velmi dobré odborné úrovni. Téma práce je vysoce aktuální, už z toho důvodu, že nemůžeme bohužel stále ještě jednoznačně konstatovat, že pozůstatky fašismu jsou na našem kontinentě i jinde ve světě natrvalo vyhlazeny. Autorka se svou prací zapojuje mezi ty, kdo usilují o všestrannou analýzu fašismu, jeho kořenů a charakteristických znaků (které mají své typické projevy i ve sféře práva) a napomáhá tak tomu, aby byl s definitivní platností historicky diskreditován.

Malý st.